

Dr GÁYER GYULA

* 1883 febr. 16. Czelldőmők
† 1932 június 13. Szombathely

Nekrologus*)

— arcképpel —

Írta: GYÖRFFY ISTVÁN (Szeged)

Még friss a seb . . . Még éget a fájdalom, ha korán elköltözött kedves szaktársunkra és barátunkra gondolunk: GÁYER GYULÁra. Én és minden szaktársam, nemcsak a kiváló szaktársat siratjuk benne, hanem a jó embert, a nemes lelket, a megértő, minden jó és szép iránt lelkesedő tiszta lelkű jellemet! Aki mindig derős kedélyű is ha volt, de sziklaszilárd komoly elvekben, tettekben, szóval, írásban . . . Nem hiszem, akadt volna egyetlen ember, aki Reá bárcsak neheztelt is volna életében . . .

*

Dr GÁYER GYULA szombathelyi kir. törvényszéki bíró, a szegedi m. kir. Ferencz József-Tudományegyetem c. nyilv. rk. tanára, a Vasvármegyei Múzeum természetrajzi osztályának öre, Czelldőmők díszpolgára, a kir. magyar Természettudományi Társulat növénytani szakosztályának tiszteletbeli tagja, az Országos Természetvédelmi Bizottság, valamint több bel- és külföldi tudományos társulat tagja, a vitézségi érem szallagjával

*) Előadta szerző a m. kir. Ferencz József-Tudományegyetem Barátai Egyesülete természettudományi szakosztálya 1932. október 12.-én tartott szakülésén.

ellátott koronás arany érdemkereszt és a Kormányzói elismerést jelképező koronás bronz érem (Signum laudis) birtokosa hosszas szenvedés után hűnyt el Szombathelyen 1932. június 13.-án.

Temetése jún. 15.-én az ág. h. ev. vallás szertartása szerint ment végbe Szombathelyen. Dr. LENGYEL GÉZA egyetemi m. tanár, kísérletügyi állomásvezető mondotta a búcsúztatót a Növénytani Szakosztály nevében. Jún. 16.-án Czelldömölkön helyezték örök nyugalomba. A városházán volt felravatalozva, ahol mint Czelldömölk díszpolgárát búcsúztatták el. A sírnál e sorok írója beszélt a Ferencz József-Tudományegyetem matematikai és természettudományi Kara nevében. Czelldömölkön temetésén résztvett Dr. DÉGEN ÁRPÁD m. kir. udvari tanácsos, egyet. tanár, kísérletügyi főigazgató is.

A Tudomány nagy kárára, életének 50. évében, korán elhűnyt drága szaktársunk életét következőkben rajzolom meg.

Életrajzi adatok. Dr. GÁYER GYULA Czelldömölkön született 1883. II. 16.-án, ág. h. ev. vallású, 2 gyermek atyja. Elemi iskolába Czelldömölkön, gymnasiumba Szombathelyen járt, 1901-ben u. ott érettségi bizonyítványt kapott. Jogi tanulmányait a budapesti (1901/2. I. sem.—1903/4. II. sem.) és a kolozsvári tud.-egyetemen (1904/5—5/6.) végezte. 1906-ban absolválta Kolozsvárott, u. ott tette le szigorlatait s u. ott avatták 1907. VI. 15.-én a jogudományok doctorává. Az ekkor Kolozsvárott működő nagynevű BORBÁS VINCE előadásait is hallgatta, szorgalmasan járt be intézetébe tanulmányozni. 1907/8. egyévi önkéntes; 1908. X.—1909. II. ügyvédjelölt gyakorlatot folytatott; 1909. II. kinevezik komáromi joggyakornoknak, 1911. VI. vasvári kir. járásbír. jegyzővé, 1911. XI. szombathelyi kir. törvényszékhez kerül. Gyakorlati bírói vizsgát tesz, 1912. VI. 24., 1912. IX. 19. önálló működési körrel ruházzák fel; 1914. márc. albíró a felsőőri kir. járásbírósnál, 1914. nov. áthelyezik Szombathelyre. 1914. VIII.—1918. jún.-ig a pozsonyi k. u. k. Militärkommando-nál a hadifogoly ügyek referense főhadnagyi rangban.

Kenyérkereseti pályáját a legjobb lelkiismerettel látja el, aminek bizonyítéka, hogy mindig a várakozási idő letelte előtt lépett elő.

Botanikai alapműveltségét Dr SIMONKAI LAJOS és Dr BORBÁS VINCZE mellett szerezte meg, akik jóindulatukkal és bizalmukkal nem fősvénykedtek vele szemben, amit különben egyéniségénél fogva Dr GÁYER méltán ki is érdemelt. Hallgatta Kolozsvárott Dr RICHTER ALADÁR professor előadásait is, intézetében is dolgozott. Botanikai egész kimívelődésére elhatározó befolyással volt Dr DÉGEN ÁRPÁD m. kir. udvari tanácsos, kísérletügyi főigazgatóval való, őt megtisztelő tudományos viszonya. Kétségtelenül hozzájárul tudományos fejlődéséhez az is, hogy a botanika több kiváló művelője személyes barátságába fogadta, akikkel élénk eszmecserében lehetett, így: † BÄUMLER J. A., † HOLUBY J. L., JÁVORKA S., † KÜMMERLE J. B., MOESZ G., † PANTOCSEK J. és a t.-vel. Tudományos törekvésében pártfogását sohasem vonták meg tőle Dr MÁGOCSY-DIETZ SÁNDOR, Dr TUZSON JÁNOS budapesti egyetemi professorok és Dr FILARSZKY NÁNDOR ny. osztályigazgató.

Irodalmi működése. Mikor megemlékezőmet tartottam Szegeden, egyik kartársam egyenesen csodálatosnak mondotta és megkérdezte tőlem, a szakülésen, hogyan tudta GÁYER, amikor bírói tisztségét oly kiválólag teljesítette, — a botanikát is ilyen intensívan művelni?

Mert egyenesen meglepő, hogy oly sok értékes, nehéz fajsúlyú munkával gyarapította szakirodalmunkat.

Megjelent műveinek pontos jegyzékét özvegye: GÁYERNÉ SZÜCS MÁRIA tanárnő adta közre. Férje sajátkezű feljegyzése alapján. A *Folia Sabariensia* I. évf. 1933. 1. szám, p. 26—32.

Tárgykörök szerint csoportosítva ezeket: Magyarország flórájára vonatkozók, Dunántúlra, főleg a nyugati vármegyékre; Pozsony vármegyére, Erdélyre, Magyar lapokra, genus monographiák közül *Aconitum*-ra, *Viola*-ra, *Rubus*-ra, egyéb nemzetségekre; fajfejlődésre; Biographia, emlékezés, kertészeti tárgyú, népszerűsítő, folklóre, Természetvédelem, musealis tárgyú, recensio, ismertetés.

Dr GÁYER GYULA irodalmi működését igen nagy terjedelműnek kell mondanunk. És ha még hozzávesszük népszerűsítő, kertészeti és musealis tárgyú cikkeit, alapos és hathatós közreműködését a természetvédelem érdekében, valóban teljes tisztelettel kell adóznunk a tisztán lelkesedésből, saját maga lelki

gyönyörúsége kedvéért üzött eme nemes szenvedelemnek. A legtisztább altruizmus vezette; hiszen botanikai munkásságát senki sem állíthatja oda bírói pályáján való előbbrejutás érdekében állónak! Komoly, elmélyedő, lelkiismeretes, jól átgondolt és dolgozott munkák kerülnek ki csupán kezéből. Eredeti felfogást, értékelést lehel mindegyikbe bele.

Monographicus feldolgozást adott: *Aconitum* genusról in Dr G. HEGI's Illustr. Flora von Mitteleurop. Bd. III. Lief. 31—32. S. 492 et squ. és in H. SCHINZ u. KELLER Flora der Schweiz III., Aufl. II. Teil: Kritische Flora (SCHINZ u. THELLUNG), Zürich 1914: 112; *Rubus*, *Aconitum* és *Viola* nemzetségről JÁVORKA Magyar Flóra c. könyve részére.

Monographiái, így az *Aconitum* nemzetséget illető, felfogását teljesen elfogadták a szakkörök (pld. „Ce Mémoire, par l'étendue des descriptions, l'abondance de la synonymie, l'indication précise des échantillons étudiés et l'intérêt des notes critiques constitue une importante Monographie des *Aconitum* européens“ cf. F. CAMUS in *Bull. de la Soc. Bot. de France* 1910. no. 8: 634—635); O. STAPF a Kew-Garden európai *Aconitum* anyagát GÁYER „Vorarbeiten“ c. műve szerint rendeztetí, GÁYER *Aconitum*-felfogását érvényesítik munkájukban VOLLMANN: Flora von Bayern, von HAYEK: Flora von Steiermark; FRITSCH: Excursionsflora von Österreich III. Aufl., von HAYEK: Prodrum Flora Balcanicae és a t.

A *Rubus* nemzetséget illető feldolgozása „Prodrum der Brombeerenflora Ungarns“ a szakkörök legteljesebb elismerését vívta ki; erre vonatkozólag a *Rubus*-genus ausztriai legjobb ismerője, Prof. Dr von HAYEK ezt írta (Wien, 6. I. 1923): „Sie haben sich mit einer staunenswerten Sicherheit eingearbeitet und eine Einsicht in dieses Formengewirr gewonnen, die bisher noch kaum erreicht wurde. Ich halte Ihre Studie für eine der wertvollsten *Rubus*-Arbeiten der neueren Zeit und schätze sie weit höher als die SUDRE'sche Monographie“.

Dr GÁYER GYULA munkáiban mint nagy átfogó készségű, a nehéz problémák közepette magát felette jól kiismerő, nem ingadozó, de a kérdések tömkelegébe biztos kézzel nyúló és elvét következetesen keresztül vivő s azt világosan is érzékeltetni, ezt élesen ki is fejezni tudó fő mutatkozik be. Kétségtelen-

nül Hazánk legkomolyabb és legértékesebb botanikusaihoz tartozott.

*

Egész sereg gyűjtemény revideálására kérték fel, így Prof. Dr. R. von WETTSTEIN: Herb. Univ. Wien, Herb. A. Kerner, Herb. Kheek, Herb. Ullepitsch; Prof. Dr. H. SCHINZ: Herb. univ. Zürich, Herb. Rikli, Herb. Polytechn. Zürich; K. MALY: Herb. des Landesmuseums Sarajevo; B. SCHORLER: Herb. Polytechn. Dresden; Reichenbach által Frigyes Ágost szász király részére összeállított originálék gyűjteménye; Prof. Dr. K. VOLLMANN: Herb. Bayer. Bot. Gesellsch.; Herb. Hegi; Herb. Vollmann; Hofrat Dr. A. ZAHLBRUCKNER: Herb. Hofmus. Wien (Originalia Reichb. Host et Wulfenii).

Azonkívül az utolsó tíz évben:

1. Dr. Boros Ádám, Budapest: — *Viola*, *Aconitum*, *Alchemilla*, *Cardamine*, *Rubus* (Magyarország és kisebb részben Ausztria területéről).

3. Prof. Dr. Dégen Árpád, Budapest: — *Aconitum*, *Salix*, *Rubus* (Dél-tirol s főleg Budapest környékéről).

3. Prof. Dr. Györfly István, Szeged: — *Salix*. (Tátra).

4. J. Hruby, Brünn: — *Viola* (Brünn).

5. Dr. Kováts Ferenc, Szeged: — *Salix* (Tátra).

6. Dr. Lengyel Géza, Budapest: — *Aconitum* (Tátra).

7. Margittai H., Munkács: — *Rubus* (Beregmegye).

8. Mus. Ferdinandeum, Innsbruck: — *Aconitum* (Tirol).

9. Mus. Sarajevo: — *Viola* (Bosnia, Hercegovina).

10. Dr. K. Pfaff, Bolzano: — *Aconitum* (Italia).

11. K. Starcs, Riga: — *Aconitum*, *Viola*, *Rubus* (Lettország).

12. Dr. K. Rechinger, Wien: — *Rubus*, *Aconitum*, *Viola* (Ausztria).

13. Dr. C. Stucchi Guggiono, Milano: — *Aconitum* (Italia).

Typusos magyar *Rubus* fajokból örökléstani vizsgálatok céljaira magvakat gyűjtött: C. GUSTAFSON (Trelleborg) részére; hasonló vizsgálatok részére a *Galeopsis polychroma* (pubescens speciosa) magvait ugyancsak egy svéd botanikus részére.

Dr. GÁYER GYULA tapasztalatok, ismeretek gyűjtése végett Hazánkon kívül eső területeket is meglátogatott. Így megfordult Bajorország, Würtemberg, Schweiz, Tirol, Salzburg, Kraina, a Földközi tengermellék, Felső Itália, Dalmácia területén. Behatóan tanulmányozta Alsó-Ausztria és Steierország flóráját a végből, hogy főleg a Dunántúl-i részek növényföldrajzi problémáinak megoldásánál tisztább látása legyen.

Különösen utóbbi években járt sokat Steiermarkban.

Az 1926. és 1927. években Steierország területén végzett kutatásai főbb eredményeit Prof. Dr. K. FRITSCH (Graz) publikálta:

Beiträge zur Flora von Steiermark VI. (*Oe. B. Z.* 1926: 214—229.)

p. 215: „Herr Dr. J. GÁYER, der bekannte Aconitum-Forscher, hatte die Liebenswürdigkeit, mir einige Funde, die in Steiermark machte mitzuteilen“.

Beiträge zur Flora v. Steiermark. VII. (*Mitt. Naturw. Ver. f. Steierm.*, Bd. 64—69. 1929, p. 29—78.)

p. 30: „Die Herren J. GÁYER in Szombathely und H. ANDERS in Bonn besuchten im Sommer 1927 Steiermark. Ersterer sammelte im Wechselgebiet, dann im Gebiete des Dachstein und Hochgolling. Bide machen eine Reihe von recht interessanten Funden“.

Ezek közül több egészen új a Steier flórára.

Az 1928. évi Steier gyűjtései főbb eredményeit Prof. FRITSCH VIII.-ik „Beitrag“-jában közli.

*

Lelke gazdagsága nyitva volt mindenki részére, legnagyobb készséggel szeretettel segített mindenkinek, aki erre megkérte. De, kérni kellett Tőle; mert nálánál szerényebb, félrehúzódozó embert alig-alig ismertem életemben.

Több szerzőnek kéziratát nézte át (HEINSERL: Flora von Brixen; WÜNSCHE: Flora von Sachsen, bearb. von SCHORLER; UNGAR: Die Alpenflora der Südkarpathen).

*

GÁYER GYULÁT tudományos érdemei elismerésül a m. kir. Ferencz József-Tudományegyetem matematikai és ter-

mészettudományi Kara „a növényföldrajz, különös tekintettel Magyarország növényföldrajzára“ tárgykör magántanárává habilitálta*) 1925. III.-ban, majd tárgykörét a növényrendszertan egész tárgykörre kiterjesztette (1929. XII.) s 1932. május 19.-én részére az egyetemi nyilvános rk. tanári címnek legfelsőbb helyen való kieszközlését határozta el.

Dr GÁYER GYULA magántanár tanítói működésében, amennyiben terhes bírói munkaköre és a nagy vasúti távolság megengedte, igyekezett leglelkismeretesebben megfelelni.

Collegiumokat hirdetett és többen colloquáltak is nála, annak jeléül, hogy hallgatóságát le is tudta kötni s tárgyköre megkedveltetése sikerült. Legutolsónak hirdetett (1928) collegiuma tartásánál hallgatóinak mindegyike megkapta gépírásos füzetben „Az Alpok és Kárpátok fátlan övének (regio alpina) növényföldrajza“ a collegium anyaga vezérfonalát (p. 1—26 gépírásos ív oldal), igazán eredményessé tette munkáját.

*

Dr GÁYER GYULÁT én még Kolozsvárott tanultam megbecsülni. Aztán a Sors elsodort bennünket messze egymástól. De sok-sok levelet váltottunk egymással. E levelekben benne van egész élete. Az elsőt 1904. X. 29.-éről őrizem, s az utolsó dictálás is nekem szólt. Halála napján reggel kezdte dictálni: „1932. jún. 13. Méltóságos Uram! Úgy rémlik, mintha tegnapi levelemből kimaradt volna a XV. fejezetből a sorszám. Ez az a fejezet, amely Nina Grigorewna, Literatura . . .“ Abba hagyta a dictálást azzal, hogy fáradt, de majd később folytatja . . .

És elszállt lelke, visszazállott még, később, minden jó emberéhez . . . Hátrahagyott írásaiban megható módon vesz búcsút mindenkitől. Özvegye nemes gondolkodása tetté változtatta Férje ezen utolsó sóhaját . . . Halála után, szeptember leg-elején kaptuk kézhez az arcképpel még becsesebbé tett búcsú-zót . . . Hangzik ekként:

„ . . . Az élők sorából eltávozva ezúton veszek búcsút jó-

*) Habilitationalis értekezése „Vasvármegye fejlődéstörténeti növényföldrajza és a praenorikumai flórasáv“ (Vasvármegye és Szombathely város kulturegy. és a Vasvárm. Múz. I. évk. 1925.) c. munka volt.

barátaimtól és mindazoktól az embertársaimtól, akikkel való érintkezés az élet ünnepi óráit jelentette nekem.

A természettel való foglalkozás közben megtanultam az Élet tiszteletét, mely a szeretethez vezet s a valódi humanismus alapjává válik. Ezt az életfelfogást igyekeztem életem során szolgálni.

Így megbékülten távozom s az élet sok szép emlékére visszagondolva, kérem azokat, akik jóindulattal voltak irányomban, tartsanak meg szíves emlékezetükben.

Dr. Gáyer Gyula“.

(Hátrahagyott írás.)

Síkra szállt többször fővárosi előkelő napilapjainkban komoly, életre való eszmékért (Természetvédelem; balatoni bazalt hegység).

A gyakorlati életet érdeklő kérdésekben többször kereste fel soraival a kertészeti szaklapokat és álmódzó lelkét lyrai hangok is ha megütik („Barackfa“, „Hemerocallis flava“, „Hóvirág“ versek), a csendes ember, a bíró, az elvonult botanikus még a politika tüzes poklától sem riad vissza, és éles polemikát folytat a magyarellenes tonusban író AULL OTTÓ-val „Burgenland“-ot illető igazáért.

GÁYER GYULA odaadással teljes szeretettel csüngött szülőföldjén. Annak culturalis érdekei nemcsak lelkesítették, de érette tenni, fáradni soha sem szűnt meg.

A Vasvármegyei Múzeum természetrajzi osztályának élén állva, nagy kitartással összegyűjtötte tárában a vasmegyei vonatkozású botanikai irodalmat, s ott van üveges szekrényekben közszemlére téve.

A Múzeum kiadványai megindításának egyik fő mozgató ereje volt a Megboldogult; s mikor megindult, nemcsak értékes tanulmányokat írt, hanem egyben a szerkesztési munkák is az Ő vállán voltak. Szerkesztette:

A Vasmegyei Múzeum állattani s növénytani osztályának munkálatai. — Acta sectionis zool. bot. Musei comit. Castri-ferrei. (Szerk. Red.: Dr. Gáyer Gyula).

Annales Sabarienses: Folia Musealia; a sectione hist.-natur. Musei Comit. Castri-ferrei (Szombathely, Hungaria) edita,

— a Dr^o Gy. Gáyer redacta, l. 1932. Szombathely 1932. p. 1—16.).

*

A lelke derűjét mindig arcán, kint, hordozó nagy Természetimádó és kitűnő megfigyelő GÁYER GYULA, amikor csak hivatalos lekötöttsége engedte, mindig gyűjtő és megfigyelő utakra ment . . . botanizáló csákányával a kezében . . . E botanizáló csákány a SIMONKAI LAJOS példánya után készült, SIMONKAI LAJOST, Hazánk nagy fiát sok útján elkísérte és sok könnyecsordulásig derűs jelenetet mesélgetett el eme utakról . . .

Most már mindketten örök virághímes mezőkön járnak . . .

*

Az emberi mulandóságokon túl GÁYER nevét a Tudomány nem felejtetheti el. Róla több növényt neveztek el. S pedig

GÁYER nevét viselő fajok:

Pulsatilla Gáyeri Simk. (montana × patens).

Viola Gáyeri W. Becker (hirta × suavis: Becker, horta × odor. ssp. Wiedemännii: Gáyer).

Rubus polycarpus Greml. var. *Gáyeri* Sabr.

Euphorbia Gáyeri Boros et Soó (virgata × cyparissias)

Hieracium epimedium Fr. ssp. *Gáyeri* Zahn

Tilia cordata Mill. var. *Gáyeri* Wagn.

Veronica Gáyeri (alpina × serpyllifolia) Murr

Mentha Gáyeri Trautmann

Rumex Gáyeri (R. crispus × Kernerii („confertoïdes“))

Rech. f.

Myosotis silvatica var. *Gáyeri* Soó

Veronica Gáyeriana Lengyel (V. alpina × aphylla)

Rhamnus Gáyeri Kárpáti (Rh. cathartica × saxatilis)

Alnus incana var. *Gáyeri* Györffy et Jávorka (vide in hac ephemeride p. 92.)

Lecidea Gáyerii Szat. (vide in hac ephemeride p. 106.)

Salix Gáyeri Jávorka (in litt. 1933. IV. 29 ad prof^{em} Györffy).

*

A Halál hirtelen tört Reá . . . Életereje teljében törte le . . .
Mély fájdalommal ismétелgetjük a régi közmondást:

Quae spectatissime florent, celerrime marcescunt . . .

Emlékét híven megőrizzük, vonzó egyéniségét nem feledjük el soha . . .



Pulsatilla Gáyeri Simk.

(*montana* × *patens*) Kolozsvár, Elővölgy. Aquarell. Festette WAGNER JÁNOS.

*

*

*

Képek

Az arcképet 1930. tavaszán; a szegedi Egyetemi Füvészkertben vettük fel az akkor éppen virágzó *Delphinium orientale*-k között áll ott Dr GÁYER (phot. Dr. KOL).

Pulsatilla Gáyeri Simk. (= *montana* × *patens*) Kolozsvár, Elővölgy. Aquarellben megfestette WAGNER JÁNOS (eredetije a szegedi m. kir. F. J.-Tud.-egyetem Általános Növénytani Intézete Botanicus Múzeumában Magyarország lilaszínű kökörcsinei 12 darabból álló sorozatban). (Phot. NAGY I.).